

Vardagslivets filosof Roger Scruton död

Svenska Dagbladet den 13 januari 2020

Den engelske filosofen sir Roger Scruton gick bort den 12 januari vid 75 års ålder efter en kort tids sjukdom i cancer. I idéhistorikern Svante Nordins översiktsverk "Filosoferna. Det västerländska tänkandet sedan år 1900" (2011) är han upptagen som en av den moderna tidens mest tongivande tänkare. Inom den konservativa idétraditionen, där Scruton var hemmahörande, är det dessutom inte osannolikt att han med tiden kommer att betraktas som ett av de allra främsta namnen, vid sidan av storheter som Edmund Burke, Friedrich Hayek och Michael Oakeshott.

Ändå är det inte lätt att ge en sammanhållen bild av Scrutons tänkande. Bland hans över femtio böcker, varav den sista är ett mångårigt arbete om Richard Wagners gåtfulla (och sista) opera "Parsifal", som såvitt jag förstår kommer att publiceras postumt, finns det inget enskilt verk som tydligt sammanfattar hans idéer. Han skulle inte komma att lämna efter sig ett stort manifest som eftervärlden antingen kan hylla eller bespotta honom för.

Som vän till Scruton misstänker jag att detta ibland kunde bekymra honom. Men som jag tolkar honom skulle en sådan programmatisk bok, som försöker täcka in allt, inte ha legat i linje med hans egen världsbild. Han var, bland annat, en stor beundrare och anhängare av Hayeks insikt att informationen som krävs för rationell styrning av ett samhälle är spridd på många människor och institutioner och aldrig kan samlas i en hand, såsom man ansåg i planekonomierna.

Mot den bakgrunden kan man kanske säga att Scruton själv, genom alla sina böcker och tusentals tidningsartiklar, byggde en mosaik av tankar om vitt skilda ämnen, som faktiskt har större långsiktigt värde än vad än en enda linjeskrift skulle ha. Tankar som ofta formades av hans egna erfarenheter.

Den övergripande fråga som drev Scrutons mångsidiga intellektuella verksamhet, som även omfattar ett antal läsvärda skönlitterära verk, var vad det innebär att vara konservativ. Den hade först väckts hos honom i Paris 1968. Han hade anlänt dit som en opolitisk eller på sin höjd vagt vänsterorienterad ung man från en arbetar-familj där fadern identifierade sig med det traditionella Labourpartiet. Men han blev snart chockerad av vad han senare skulle beskriva som de franska medelklass-studenternas vandalisering av sin egen kultur.

I vänners ögon hade "stora segrar uppnåtts: poliser hade skadats, bilar hade bränts, slagord hade skanderats, graffiti hade sprayats". Efter denna revolt upptäckte Scruton att han inte kunde sympatisera med vänstern. Han fann att han inte var intresserad av projektet att riva ned och förstöra ett arv och att han inte kunde dela den upprymdhet och glädje över detta som uttrycktes på Paris gator och universitet.

I stället reste han tillbaka till England för att begrunda vad de franska "sexioåttorna" och deras likasinnade i andra länder egentligen var emot. Han bestämde sig för att ägna sitt liv åt att artikulera, försvara och ytterst leva ut det. Hem och familj tycktes stå högt upp på listan av för vänstern förhatliga borgerliga värden som han själv tilltalades av, har Scruton berättat.

Emellertid skulle det dröja till en mycket senare fas i livet innan han själv kunde bilda familj, åtminstone i en för honom lycklig och idealisk form. Scruton började främst skriva och teoretisera om andra saker som han upplevde som ifrågasatta i efterbörden av 1968, till exempel hävdvunnen arkitektur och behovet av estetisk harmoni för städers och enskilda människors välbefinnande. Så småningom fick han också ett visst erkännande som en framstående auktoritet inom studiet av estetik, och 2018 utsågs han av den brittiska regeringen till ordförande för en kommission som skulle utveckla en ny bostadspolitik i skönhetens tecken. Han engagerade sig även i kampen för individens och tankens frihet i Östeuropa och mot den sovjetiska ockupation som, enligt hans synsätt, alltför ofta ursäktades av ledande intellektuella på vänsterkanten.

Särskilt i detta sammanhang var Scruton inte bara en fåtöljfilosof. Under flera år på 1980-talet hjälpte han dissidenter i Polen, Tjeckoslovakien och Ungern att starta underjordiska universitet. Med risk för sin egen säkerhet undervisade han själv vid dessa hemliga akademiska seminarier och såg till att många av studenterna fick en validerad examen från den teologiska fakulteten i Cambridge. Förra året mottog Scruton hedersutmärkelser från samtliga dessa tre nationers regeringar och parlament som tack för sitt arbete. Några år tidigare hade han blivit adlad av Storbritanniens drottning för utbildningsinsatser i en vidare mening.

Men genom att hysa dessa åsikter och bedriva dessa aktiviteter hade Scruton knappast gjort sig populär vid brittiska universitet. Han kände sig till slut, i början av 1990-talet, tvingad att överge sin formella akademiska karriär för en friare tillvaro som författare. Särskilt boken som kritiskt granskade idéerna från 68-vänsterns tongivande tänkare, däribland filosoferna Jean-Paul Sartre och Michel Foucault och psykoanalytikern Jacques Lacan, hade givit honom många fiender bland kollegor i väst. I öst översattes den tvärtom till flera språk och hittade spridningsvägar via samizdat.

Scruton lämnade inte bara universitetet, utan också det urbana storstadslivet och fann en ny hemvist på en gammal bondgård som han köpte i närheten av byn Malmesbury i Wiltshire. Flytten till landet skulle ge honom impulser till några av de bästa och förmodligen mest bestående delarna av hans filosofiska arbete. Som både utomstående och intellektuell, vars inredning i huvudsak bestod av tusentals böcker och ett enormt piano, bemöttes Scruton först med viss misstänksamhet av lokalbefolkningen, har han själv berättat.

Vägen in i gemenskapen blev, för honom något oväntat, rävjakten. "Mitt liv kan delas in i tre delar", skrev han i en av sina kanske finaste böcker, "On hunting" (1998): "I den första var jag olycklig; i den andra otillfreds; i den tredje jagande."

Rävjakt till häst är en gammal sedvänja som kan spåras till senmedeltiden och som binder samman människor på landsbygden i många delar av England. Så blev det även för Scruton, som en gång hade vänligheten att låna mig sin häst Sam och låta mig följa med på äventyret. En dag träffade han sin hustru Sophie på jakten och tillsammans bildade de en familj och ett "postmodernt" jordbruk, som förvisso innefattade boskap, några hönor och ett dignande trädgårdsland, men som för övrigt ägnade sig mer åt idéproduktion. Nu blev han den mer förankrade människa som han hade eftersträvat att vara och bara halvt på skämt, skulle jag tro, kom han att kalla bondgården och dess omgivning för "Scrutopia", eller Scrutopin.

I detta skede tog Scrutons tankeverksamhet också delvis en ny vändning. Böcker om vad det innebär att vara konservativ i en mer renodlad politisk bemärkelse – exempelvis att försvara behovet av

nationalstater och nationsgränser – varvades med mer personligt hållna skrifter om jordnära och vardagliga frågor om hur vi bör leva och vad vi bör uppskatta i tillvaron.

Det är kort sagt den "lilla världen" som står i fokus för dessa mer personliga böcker. Hans livslånga glädje i ett glas vin var till exempel något som Scruton gärna delade med vänner, men också behandlade analytiskt i boken "I drink therefore I am: A philosopher's guide to wine" (2009). Förutom att vara en dryck som knyter vänskapsband och inbjuder till spirituella diskussioner är vin, enligt Scruton och kraftigt förenklat, också en plats. Druvorna har odlats i en unik jord, fylld av historia, och det är den som vi smakar när vi dricker vinet. På så sätt, menade han, kan vi "resa i glaset".

För honom, som var skeptisk till den kringflackande moderna livsstilen, var det förmodligen ett idealiskt sätt att resa. Enligt hans synsätt var det just den egna platsen som vi främst borde intressera oss för, vårda och skydda. Där bör vi slå rot och engagera oss i lokalsamhället, se till att ett "ingenstans" blir ett "någonstans", och sedan lämna platsen vidare till nästa generation.

Det är också ur denna kärlek till den lilla och konkreta platsen som det bredare samhället växer, ansåg han. Global uppvärmning kan exempelvis inte bekämpas utan att det först finns en omsorg om närmiljön och en känsla av gemensamt ägande, eller vad Scruton kallade "lokal uppvärmning".

Det är inte minst som denna vardagslivets filosof som jag kommer att minnas Roger Scruton och återvända till honom i olika skeden av livet.

Johan Wennström